

MEDNARODNI SKLAD ZA RAZMINIRANJE IN POMOČ ŽRTVAM MIN V BOSNI IN HERCEGOVINI

International Foundation for Demining and Assistance to Land Mine Victims in Bosnia and Herzegovina

Jernej Cimperšek*

UDK 623.36:341.2:061.2

Povzetek

Na podlagi tradicionalno dobrih dvostranskih odnosov med Slovenijo in Bosno in Hercegovino se je Slovenija odločila tej državi aktivneje pomagati pri odpravi posledic vojne, ki je divjala med 1992. in 1995. letom. Med najhujše posledice vojne sodi množična uporaba pehotnih min, ki vsak dan zahtevajo nove žrtve med civilnim prebivalstvom in preprečujejo vrnitev beguncev na njihove domove.

Slovenija se, kot podpisnica otawske konvencije o prepovedi uporabe protipehotnih min pridružuje drugim državam pri izpolnitvi obveznosti iz konvencije, posebno najpomembnejše - pri odstranitvi protipehotnih min. Slovenska Vlada je zato 12. marca 1998 ustanovila mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min v Bosni in Hercegovini in prispevala 1,2 milijona ameriških dolarjev za začetek dela. Sklad je neprofitna ustanova, ki pomaga odpravljati posledice vojne v Bosni in Hercegovini.

Abstract

On the basis of traditionally good bilateral relations between Slovenia and Bosnia and Herzegovina, Slovenia has decided to strengthen its assistance to Bosnia and Herzegovina in eliminating the consequences of the war that raged in this country between 1992 and 1995. One of the most fatal characteristics of the war was the massive use of land mines, which every day are causing new victims among civilians and preventing refugees from returning to their homes.

Slovenia, as one of the signatories of the Ottawa Convention on the Prohibited Use of Land Mines, joins other countries in fulfilling the commitments embodied in the Convention, the most important being the removal of land mines. For this purpose the Slovenian Government established on 12th March, 1998 the International Foundation for Demining and Assistance to Land Mine Victims in Bosnia and Herzegovina, and donated 1.2 million USD to the Foundation to enable the commencement of its work. The Foundation is a non-profit organization whose objective is the provision of assistance to BIH in eliminating the consequences of war.

Projekt pomoči BiH pri odpravi posledic vojne sestavljata dve dejavnosti, in sicer razminiranje in pomoč žrtvam min:

- razminiranje so vse dejavnosti, povezane z odstranjevanjem in uničevanjem kopenskih min in neeksplozivnih ubojnih teles, ki so ostali po vojni na ozemlju Bosne in Hercegovine
- pomoč žrtvam min obsega zdravstveno in drugo pomoč žrtvam min in oblastem v Bosni in Hercegovini pri tem.

Slovenija bo prek sklada zbirala denar in aktivno sodelovala pri organiziranju in izvajanju razminiranja in pomoči žrtvam v Bosni in Hercegovini. Pri tem bo uporabljala zmogljivosti za razminiranje in rehabilitacijo, ki jih že ima. Projekt bo potekal po celotnem ozemlju Bosne in Hercegovine v razmerju dve tretjini federacija Bosna in Hercegovina in tretjina Republika Srbska.

Stanje v Bosni in Hercegovini

V Bosni in Hercegovini se po podatkih MAC BiH nahaja 18 000 minskih polj, največ ob 1,075 km dolgi črti ločevanja, to pa je približno le 60 % dejanskih minskih polj. Na njih je približno milijon vseh vrst min, poleg njih pa še neznan število drugih neeksplozivnih ubojnih sredstev (NUS).

Po podatkih MAC BiH je bilo zaradi min od januarja 1996 do aprila 1998 245 ljudi ubitih in 950 ranjenih, vsak mesec pa mine še vedno ranijo ali ubijejo do 50 ljudi.

Aktivnejše razminiranje se je v Bosni in Hercegovini začelo po vzpostavitvi miru leta 1996. 12. januarja 1996 je vlada te države zaprosila Združene narode za ustanovitev centra za mine. Združeni narodi so tako ustanovili Mine Action Center (ZN MAC) v Sarajevu, ki je začel organizirati razminiranje.

* mag., Mednarodna ustanova - sklad zminiranje in pomoč žrtvam min, lg 212, lg

Leta 1996 je bilo očiščenih 65 hektarjev površin in odstranjenih 1300 min in 2300 drugih NUS, leta 1997 že 680 hektarjev, odstranili so 28 000 min. Tu niso upoštevane vse tri vojske v Bosni in Hercegovini, ki morajo po daytonskem sporazumu tudi razminirati minska polja.

16. julija 1998 je MAC prešel izpod okrilja Združenih narodov v roke Bosne in Hercegovine, kar kaže na uspešno delo domačih strokovnjakov na področju razminiranja. Za leto 1998 načrtujejo očistiti 900 hektarjev ozemlja in 4000 hiš.

Cilji projekta

Temeljni namen republike Slovenije in drugih partnerjev, ki sodelujejo pri projektu, je zmanjšati število civilnih žrtev min, ustvarjati pogoje za vrnitev beguncev na domove ter za obnovo države.

Pri uresničevanju tega namena ima projekt naslednje cilje:

- kontinuirano in nediskriminacijsko razminiranje in pomoč žrtvam min za celotno ozemlje Bosne in Hercegovine v najmanj petih letih
- sodelovanje pri vzpostavljanju in krepitvi pristojnih ustanov v Bosni in Hercegovini, ki bodo na koncu prevzele izpolnjevanje in odgovornost tudi za ta projekt
- upoštevati vse dosedanje prizadevanje mednarodne skupnosti za razminiranje in vrnitev beguncev v Bosno in Hercegovino
- pomoč pri uresničevanju in izvajanju nacionalnega načrta razminiranja v Bosni in Hercegovini, ki ga sprejema državna komisija za razminiranje
- povečanje učinkovitosti opravljanja del na terenu na podlagi mednarodnih in nacionalnih standardov, sprejetih v Bosni in Hercegovini in s tem racionalno porabljati denar darovalcev.

Vodenje projekta

Projekt vodijo organi sklada:

- **Upravni odbor** sklada, v katerem imajo večino predstavnikov vlade, deluje v skladu z naštetimi cilji, določa politiko, nadzira delovanje in finančno poslovanje ter sprejema projekte.
- **Svetovalni organ** je sestavljen iz darovalcev in predstavnikov Bosne in Hercegovine. Potrjuje letni načrt dela in porabe sredstev ter sprejema letno finančno poročilo.
- **Strokovna služba** z direktorjem je izvršni organ sklada. Izvaja politiko sklada in je odgovoren za uresničevanje sprejetih projektov ter za finančno poslovanje. Direktor je odgovoren upravnemu odboru sklada.

Usklajevanje projekta v Bosni in Hercegovini

Slovenska vlada bo s svetom ministrov Bosne in Hercegovine sklenila memorandum o razumevanju, ki bo podlaga za dogovore o sodelovanju na operativni ravni. Memorandum bo uredil usklajevanje projekta v Bosni in Hercegovini. Usklajevanje bo potekalo v:

- **državni komisiji za razminiranje**, ki je v okviru svojih pristojnosti na področju razminiranja glavni partner za usklajevanje projekta razminiranja v Bosni in Hercegovini
- **BiH MAC**, ki vodi enotno bazo podatkov o minskih poljih, pripravlja standarde za področje razminiranja v Bosni in Hercegovini in pomaga pri delu državni komisiji za razminiranje in odboru darovalcev
- **MAC** v federaciji BiH in republiki Srbski bosta glavna partnerja na operativni ravni za usklajevanje projektov razminiranja za obe enoti. Določala bosta tudi prednostne naloge in potrebe po širitvi projekta
- **svet darovalcev** v Bosni in Hercegovini, v katerem so predstavniki držav darovalcev, zastopa interese teh držav in jih usklajuje z državno komisijo za razminiranje. Slovenija je postala članica tega sveta julija 1998.
- **ministrstvu za zdravstvo federacije Bosne in Hercegovine in Republike srbske** sta usklajevalni telesi za uresničevanje projekta pomoči žrtvam min.

Projekt razminiranja

Projekt razminiranja v Bosni in Hercegovini je razdeljen na priprave na izvedbo razminiranja in začetek dela na terenu. Pri pripravi je treba upoštevati tako želje darovalcev sklada kot tudi sedanjo strukturo države Bosne in Hercegovine, vzpostavljeno za potrebe razminiranja. Projekt razminiranja bo obsegal:

Operativni projekt razminiranja

Operativni projekt razminiranja mora biti pripravljen do konca letošnjega oktobra. Obsegati bo moral:

- administrativni del, ki bo zajemal licence, vizume, delovna dovoljenja, carino, zavarovanje in druge zahteve
- predpisane standardne operacijske postopke (SOP) za dela na terenu pri razminiranju
- načrt uporabe tehnične opreme pri razminiranju
- načrt zdravstvenega varstva pripadnikov in splošno varnost pri delu
- načrt komunikacij in obveščanja

- podatke o deminerjih in drugih pripadnikih, vključenih v projekt, ki bo moral vsebovati zahteve po osebjem in stopnjo usposobljenosti ter standarde testiranja za osebe, ki bo zadolženo za razminiranje
- načrt zagotovitve in nadzora kakovosti (notranji)
- načrt zagotovitve in nadzora kakovosti (zunanji)
- načrt vodenja projekta
- mobilizacijski načrt za prihod v Bosno in Hercegovino in morebitni umik
- načrt prve pomoči in evakuacije poškodovanih pri delu
- načrt dela na terenu pri pregledu in odstranjevanju min in NUS.

Poleg tega bo moral operativni načrt odgovoriti tudi na vprašanja o:

- uporabi opreme, načrtu vzdrževanja in izkoriščanja opreme
- oceni tveganja dela v posameznih delih Bosne in Hercegovine
- uporabi podatkovnih baz in informacijskih sistemov, ki morajo biti usklajeni s podatkovnimi bazami MAC BiH ter njihovo programsko opremo.

Strokovno vodstvo projekta

Projekt bodo ob pomoči pogodbenih partnerjev strokovno vodili slovenski strokovnjaki. Zaradi lažjega spremljanja in usklajevanja v Bosni in Hercegovini bomo odprli podružnico sklada tudi v Sarajevu. Strokovno vodstvo bo za uspešno delo pri tem uporabljalo:

- interni informacijski center, ki bo poročal vodstvu o že razminiranih območjih, zbiral podatke o zaminiranih območjih in območjih kontaminiranih z NUS, vodil podatke o delu svojih enot na terenu, izdajal publikacije in pripravljaval vmesna poročila
- že razvit računalniški program za vodenje takšnih projektov, ki ga bo pozneje ponudilo za uporabo tudi MAC BiH MAC
- za učinkovito vodenje bo odprlo lokalni pisarni za operativno vodenje projekta v obeh upravnih enotah Bosne in Hercegovine
- pripravljalo trimesečne načrte dela, ki jih bosta potrdila upravni odbor in svetovalni organ
- v šestih mesecih po začetku del na terenu bo pripravilo skupaj z glavnimi partnerji in darovalci revizijsko konferenco projekta razminiranja; na podlagi te konference bo pripravljen večletni načrt dela.

Uporaba nacionalnih zmogljivosti pri razminiranju

Zaradi velikega števila že usposobljenih in celo opremljenih deminerjev in celotnih ekip novo usposabljanje ni potrebno. Najprej bo treba zaposliti in omogočiti delo sedanjim deminerjem. Ob pomoči EMAC se bodo v program najprej vključili že usposobljeni deminerji, ki bodo po možnosti uporabljali opremo, ki je zdaj na voljo. Ko bodo izkoriščene že zmogljivosti, se bo začelo po potrebi rekrutiranje.

- Vsi že usposobljeni pripadniki, ki niso delali več kot tri mesece, bodo morali opraviti obnovitveni tečaj znanja.
- Po podatkih, ki so nam trenutno na voljo do konca leta 1999 nova usposabljanja ne bodo potrebna.

Enote za varstvo pred NUS

Na podlagi potreb obeh delov Bosne in Hercegovine se bodo usposobile in opremile enote za varstvo pred NUS, ki bodo pozneje predstavljale nacionalne enote za pokrivanje potreb obeh delov države. Za to potrebujemo verificiran program usposabljanja pripadnikov in enot za področje varstva pred NUS.

Ciljne skupine pri usposabljanju bodo: pirotehnik, pirotehnik-potapljači in vodje skupin pirotehnikov. Pri dodatnem usposabljanju bo največ pozornosti namenjeno pričakovanim sredstvom na terenu, opremljenosti, postopkom, varnosti pri delu, posebnostim lokalnih razmer, osnovam prve pomoči, kartografiji, uporabi zvez, poročanju in delu z računalnikom. Osnove vodenja in poveljevanja, dokumentacija dela, poročanje, uporaba zvez in delo z računalnikom so posebno pomembna področja za vodje skupin.

Končni cilj: osebje na terenu mora biti usposobljeno za delo na terenu. Znanje, večšine postopki in oprema morajo biti standardizirani. Pri tem se bodo uporabljali standardi in postopki v skladu z mednarodnimi standardi, ki so sprejeti za BiH in usklajeni s standardi zveze NATO (STANAG). Standardi in postopki se bodo sprejemali v dogovoru z MAC BiH.

Uporaba psov pri razminiranju

Zaradi nenatančnih oz. pomanjkljivih podatkov o minskih poljih so v BiH velika območja, kjer se sumi, da so mine ali NUS. Veliko dela imajo ekipe, ki pregledujejo sumljiva območja. Pri tem so jim v veliko pomoč psi za odkrivanje eksploziva. Tudi MAC BiH pripravlja program za organizacijo lokalnega centra za usposabljanje psov v Bosni in Hercegovini, zato se jim bo Slovenija s svojim projektom priključila in jih podprla tako finančno kot kadrovske. Psi bodo sodelovali tudi pri nadzoru in ugotavljanju kakovosti opravljenega dela.

Notranja kontrola kakovosti

Sklad bo v okviru svojega projekta sam kontroliral delo, uporabo predpisanih postopkov ter opremo. Glavni namen bo izboljšati postopke in kakovost opreme in pri tem povečati varnost dela. Naloge pri notranji kontroli in nadzoru projekta bodo predvsem:

- nadzor kakovosti opravljenega dela
- kontrola izvajanja operacije na terenu
- nadzor porabe denarja
- nadzor izvajanja standardov pri postopkih in opremljenosti
- sodelovanje pri prevzemanju terenov, ki jih bodo očistili EMAC
- predlogi sprememb pri usposabljanju, opremljenosti, postopkih, izvajanju razminiranja.

Projekt rehabilitacije žrtev min

Rehabilitacija žrtev min poteka v Centru za rehabilitacijo žrtev min pri Inštitutu republike Slovenije za rehabilitacijo v Ljubljani. Njegova temeljna dejavnost je uporaba protez, ortez, epitez in drugih rehabilitacijskih pripomočkov. V primerih, ko so potrebni kirurški posegi, sodeluje z Univerzitetnim kliničnim centrom v Ljubljani. V centru za rehabilitacijo skrbijo tudi za nastanitev, logistiko, organizacijske in druge naloge. Njegova zmogljivost v Ljubljani je do 25 bolnikov na mesec.

Na podlagi obiskov zdravnikov z ministrstva za zdravstvo federacije BiH in ministrstva za zdravstvo Republike srbske na Inštitutu republike Slovenije za rehabilitacijo bodo poenotili merila za naporitve in se seznanili z možnostmi Centra za rehabilitacijo žrtev min in Inštituta republike Slovenije za rehabilitacijo.

Merila za izbor civilnih in vojaških žrtev min, način izmenjave zdravstvene dokumentacije in izbor strokovnjakov na usposabljanju bosta pripravili pristojni ministri za zdravstvo v sodelovanju s strokovnjaki inštituta za rehabilitacijo.

Program rehabilitacije za oba dela Bosne in Hercegovine bo obsegal:

- **uporabo protez** v centru za rehabilitacijo
- **celostno rehabilitacijo** (medicinsko, profesionalno, psihosocialno) in uporabo tehničnih pripomočkov
- **razvoj usposabljanja in zaposlovanja invalidov:** projekt bo vključeval pripravo programa razvoja usposabljanja in zaposlovanja invalidov, pripravo predpisov in izvedbo konkretnih projektov ustanavljanja centrov za poklicno rehabilitacijo, invalidskih podjetij in drugih posebnih organizacij za zaposlovanje invalidov ter izobraževanje odgovornih delavcev
- **individualno prilagojene sedeže** s podvozjem: po končanem usposabljanju bodo strokovnjaki inštituta za rehabilitacijo v sodelovanju s strokovnjaki Bosne in Hercegovine izbrali bolnika in aplikacijo sedežev, ki bo potekala v eni izmed bolnišnic federacije Bosne in Hercegovine in republike srbske, ki jo bosta določili pristojni ministri
- **izobraževanje strokovnjakov** s področja rehabilitacije telesno prizadetih. Na inštitutu za rehabilitacijo se bodo stalno usposabljali:
 - zdravnik fiziater ali zdravnik medicine dela
 - fizioterapevt
 - delovni terapevt
 - ortopedski tehnik
 - delovni inštruktor oziroma ocenjevalec sposobnosti za delo
 - po potrebi tudi drugi strokovnjaki.

Sklep

Pred nami je velik izziv in še veliko odprtih vprašanj. Prvo vprašanje je, kako zagotoviti dovolj darovalcev za sklad. Poleg Slovenije, ki je podarila 1,2 milijona ameriških dolarjev, so jih 28 milijonov prispevale tudi ZDA. Začetek novembra bo zato na lgu konferenca o darovalstvu. Upamo, da se bo slovenski pobudi pridružilo več držav. Drugo vprašanje je priprava operativnega projekta, saj moramo mine začeti pobirati po koncu zime v Bosni in Hercegovini, to je najpozneje 15. marca 1999. Do takrat morajo biti končane vse priprave in razpisi. Tretja težava pa je vedno nemirni Balkan. Trenutno je kriza na Kosovu, do pomladi se lahko pojavi še kaj, najpomembnejša pa je vendarle varnost vseh sodelujočih pri projektu.